

4. Հրատարակութեան համար նշանակած ոչ պարբերական հրատարակութեան առանձին օրինակների վրայ դրուած արգելքը կայանում է նոցա օրինակների ձերբակալութեան մէջ, բացի այն օրինակներից, որոնք արդէն դարձել են երրորդ անձանց սեպհականութիւն՝ նոցա սեպհական գործածութեան համար: Այդ դէպքերում արգելք է դրում նաև տպագրական մամուլի ստերէօտիպների և ուրիշ պարագաների վրայ, որոնք պատրաստուած են եղել արգելուած հրատարակութեան համար, եթէ տպարանի տէրերը կամ կառավարիչները ցանկանան պահել դոցա մինչև դատավճռի որոշումը:

5. Արգելք դնելու համար մամուլի գործերի կօմիտէտը կամ վերահսկիչը միաժամանակ պիտի յանձնի ոչ պարբերական հրատարակութեան արգելքի հարցը դատական որոյման վճռին և համապատասխան դէպքերում մեղաւորների դէմ քրէական դատ սկսէ:

6. Գրէական դատ բանալու հիմքերի բացակայութեան դէպքում՝ դատարանը, եթէ նրա բնութեան դրած՝ հինգ տպագրական թերթից ոչ աւելի ծաւալով՝ հրատարակութեան մէջ պարունակում են յանցաւոր գործունէութեան նշաններ, որոշում է այդ հրատարակութիւնը կամ նրա մի մասը ոչնչացնել, նոյնպէս և ստերէօտիպները և տպագրութեան մամուլի այն պարագաները, որոնք պատրաստուած են եղել այդ հրատարակութեան տպագրութեան համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա.

Հ. Խմբագիր «Լումայ» ամսագրի

Ներփակեալ նամակը, որ ուղղել եմ նաև «Ալիք»-ի խմբագրութեան ուղարկելով խմբագրութեանդ՝ խնդրեմ հրատարակէք Ձեր ամսագրի էջերում:

Ընդունեցէք և այլն ինժեներ Նիկողայոս Գրիգորեան

«Մշակ» և «Ալիք» լրագիրների վերջին համարներում մի քանի նկատողութիւն կար տպուած Կուկիոյ Նորաշէն ս. Աստուածածնի եկեղեցում կատարուած ընտրութիւնների մասին և զանազան անվայել ակնարկներ իմ հասցէին, ուր ինձ տուած էր «անաղնիւ» և այլ ածականներ:

Նախ և առաջ ես չեմ հասկանում, թէ ինչո՞ւմ է կայա-

նում իմ անազնիւ վարժունքը ընտրութեան գործում, ծխական ժողովը որոշում է, որ անգրագէտ ծխականների համար, սոցա ազատ ցուցմունքով, կարող են գրել գրագէտ ծխականները. եթէ նրանումն է կայանում իմ անազնուութիւնը, որ ես ևս այդ որոշման համեմատ այդպիսի անգրագէտ ծխականի համար, նորա ազատ թելադրութեամբ, գրել եմ նաև իմ անունը (իսկ անգրագէտների ցանկութիւնը վաղօրօք ես գուշակել անկարող էի), ուրեմն Դուք աչքի առաջ ունիք ոչ թէ մարդու ազնիւ կամ անազնիւ վարժունքը, այլ նորա դաւանած գաղափարները և կուռում էք այդ գաղափարների դէմ, այն ժամանակ խնդրեմ կուռեցէք ազնիւ զէնքով:

Իբրև ապացոյց, որ Դուք անուանարկում էք ինձ ոչ թէ իմ անազնիւ վարժունքի, այլ միմիայն հակառակ համոզումներ ունենալու համար, պէտք է առաջ բերեմ շատերից մի հետաքրքրական փաստ. Ձեր կուսակիցներից մէկին դիմելով անգրագէտ ծխականներից մէկը՝ խնդրում է գրել այս և այն անունները, իսկ այդ Ձեր կուսակիցը, հակառակ անգրագէտի թելադրութեան, գրում է իւր և իւր ցանկացած մարդկանց անունները, այս հանգամանքի մասին ինքը թելադրողը բողոքում է ժողովին հրապարակով և խնդրում է ջնջել այդ անձիշտ թելադրած անունները. բայց ոչ ջնջւում է և ոչ այդ մասին գրւում յիշեալ լրագիրների էջերում:

Երկրորդ՝ ես ոչ մի օժանդակ միջոցով չէի եկել ծխական ժողով. մինչդեռ Ձեր կուսակցութիւնից հաւաքուել էին ճշում գործ դնելու ժողովի վերայ 60 ժողովականից աւելի ոչ-ծխական անձինք՝ տղաներ, աշակերտներ, հասակաւորներ, քահանաներ, դպիրներ ևն: Ասացէք խնդրեմ, իմ կողմից ի՞նչ կային մասնաւոր անձինք:

Ծիշտ է, թեմիս ս. առաջնորդը քանդել էր ընտրութիւնը, բայց ոչ թէ հիմնուելով 20 թէ 38 բողոքողների թղթի հիման վերայ (զարմանում ենք. եթէ 38 բողոքող կար մի ընտրութեան դէմ, հապա ինչո՞ւ այդ մեծամասն քուէներով չընտրուեցան ձեր կանգիտատները), այլ այն պատճառով, որ ժողովին մասնակցել էին մեր ծխական քահանաները, որոնք ուրիշ եկեղեցիների ծուխ են եղել, գէթ այսպէս է ասուած սրբազանի պաշտօնական թղթի մէջ:

Հետաքրքրական մի հարց.—եթէ ճշմարիտ դուք գաղափարի համար էք կուռում և ոչ թէ անձնական հաշիւների, հապա ինչո՞ւ չբողոքեցիք Ա. Քալանթարի ընտրութեան դէմ,

որ ընտրուեց նոյն ըստ ձեր «ապօրինի» ժողովում: *)

Ինչ վերաբերում է իմ կառուցած դպրոցի խնդրին, թէ՛ պէտեւ այդ մասին շատ է գրուել «Մշակ»ում 10—15 տարի առաջ, պարզուել է այդ հարցը և այդ հիման վերայ Հայրապետական կոնգակով անուանում է «Դրիգորեան», բայց որովհետեւ երեւի նոր սերունդը անձանօթ է հին թերթում գրուածներին, ուստի և աւելորդ չեմ համարում համառօտ կերպով առաջ բերել այդ ուսումնարանի պատմութիւնը.

Հանգ. Մ. Միրզայեանցը շինել էր մեր եկեղեցու հարաւային կողմը իմ կառուցած դպրոցի տեղում մի կարգ խանութներ նկուղով և պարագաների մնացորդից շինել էր հին դպրոցի համար պատշգամբ և առաջին երեսի մի նեղ պատ, իսկ մնացեալ երեք պատը պատկանում էր հարեան տներին: Խանութները կառուցանում է այն պայմանով, որ որոշ տարիների ընթացքում եկամուտը ինքը ստանայ և յետոյ նուիրում է եկեղեցուն: (Տես կոնսիստօրիայի գործերը): Եւ իբրեւ վարձատրութիւն, ինքն ու իւր կինը թաղուեցան եկեղեցու բակում և շինուեցաւ մատուռ: Ինձ յայտնի չէ թէ որքան է ծախսել և ինչքան եկամուտ է ստացել Միրզայեանցը, սակայն գիտեմ որ շինուածքը լինելով աւագի վերայ կառուցած և խարխուլ՝ յանկարծ փուլ եկաւ 1890 թուին:

Միական դպրոցի հոգաբարձութիւնը, որի մի անդամն էլ ես էի, վարպետ Մալխասի միջոցով դիմեց այրի Միրզայեանցին և խնդրեց որ նա ի յիշատակ իւր ամուսնու վերանորոգէ շինուածքը. սակայն տիկինը միանգամայն մերժեց:— Դպրոցը փակման վտանգի մէջ էր և ես ուրիշ ելք չգտնելով՝ մտածեցի ինքս օգնութեան հասնել. դիմեցի հոգևոր իշխանութեան և առաջարկեցի թոյլ տալ ինձ շինել նոր երեք յարկանի շինութիւն՝ դպրոցի համար, որեւ թոյլատրուեց ինձ և ես իմ սեպհական ծախսով, որի մանրամասն հաշիւը ինքնայօժար կ'ամբողջէր:

*) Էդ դրանց փեշակն է, պ. Գրիգորեան. այ օրինակ. Մշակը, մի ոմն Շահրիարի բերանով, (որ կարծեմ դեռ անվճար պարտք պիտի ունենայ խմբագրութեանս) գովաբանելով Ներսիսեան դպրոցի այժմեան Հոգաբարձուներին՝ նորա քա՛անայ հոգաբարձուներին համարում է ժողովրդականութիւն չունեցող մարդիկ. բայց երբ «նշանաւոր ժողովրդական դէմք» Ա. Գալանթարը փառաւորապէս սեպհաւ Ձեր եկեղեցու մի քանի ընտրութիւններին, չնայելով այդքան աշխատանք գործ դնելուն, և աւելի ևս փառաւոր սեպհաւ Պետական Դումայի ընտրութիւններին, այդ իրողութիւնների մասին «Մշակը» խոհեմ լռութիւն պահպանեց: ԽՄԲ.

կայացրել եմ կոնսիստորիային և պաշտօնական «Արարատ»-ի խմբագրութեան և հրատարակել «Նոր-Դար» լրագրում, կառուցի այն մեծ շինութիւնը, որի երրորդ յարկում զետեղուած է ուսումնարանը, իսկ ներքեւի կրպակների և նկուղի եկամուտը ապահովում է ուսումնարանը:

1894-ին, երբ շինութիւնը պատրաստ էր և Վեհից կոնդակ էր սպասւում, տ. Միրզոյեանցը «Մշակ» լրագրով և կոնսիստորին տուած թղթով բողոքեց, թէ դպրոցը պիտի կոչուի Միրզոյեան: Թեմի նախկին առաջնորդ ս. Սուրէնեանցի ներկայութեամբ ես յայտնեցի տիկնոջ կոնսիստորի ատենում, որ թէպէտ և իմ պայմանն արդէն ընդունուած է և շինութիւնը կառուցուած, այնուամենայնիւ պատրաստ եմ իմ շինութիւնը յանձնել նորան պայմանով, որ նա վերագարձնէ իմ ծախսերը և դպրոցը թող կոչուի նորա ամուսնու անունով: Բայց տիկինը կրկին անգամ մերժեց և այնուհետեւ միայն առաջնորդը միջնորդեց Վեհին, որ կոնդակ շնորհէ ինձ. Հայրապետը դպրոցն անուանեց «Գրիգորեան» և ինձ կարգեց խնամակալ դպրոցի:

Ընթերցողը տեսաւ, որ ես ոչ եկեղեցուց բան եմ խել և ոչ հանգ. Մ. Միրզոյեանցի դափնիներն եմ ուզեցել յափշտակել, այլ լցուած հայ մանուկների դաստիարակութեան սիրով՝ իմ սեպականութիւնից հազարներ ծախսելով՝ նոցա համար կըրթութեան տաճար եմ կառուցել:

Խնդրում եմ «Մշակ» լրագրի խմբագրութեան արտատպել իմ այս բացատրութիւնը:

Ինժեներ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Բ.

Վեամար-ի մարտի ամսագրում հրատարակուած «Մամիկոնեան տոհմը Հայոց պատմութեան մէջ» վերնագրով ուշագրութեան արժանի յօդուածում մի սխալ է սպրդել, որ ըստ իս կարեւոր է ուղղել: Երես 42 գրուած է «Գրիգոր Մամիկոնեան Արագածի արեւմտեան ստորոտում Հառիճ աւանում փառաւոր եկեղեցի է շինուած»: Հառիճ գտնւում է Արագածի հիւսիսային ստորոտում. իսկ արեւմտեան ստորոտում, ոչ Հառիճ, այլ Արուճ աւանն է, ուր գտնւում է Գրիգոր Մամիկոնեանի շինած փառաւոր, անսխալ և շատ մեծ եկեղեցին, որի կաթուղիկէն թէև խոնարհած է, բայց որմերը իրանց արձանագրութիւններով այժմս էլ կան կանգուն:

Մինաս ա. քահ. Տէր-Պետրոսեան

1906 10 մայիսի կարս:

Գ.

«Լուծայ» ամսագրի... Հ. Խմբագրին

Իմ «Մկա վախ չունիմ» գրքոյկի վաճառքից մինչև օրս ստացել եմ արդիւնք ընդամենը 10 ռուբլի *), որպիսի չնչին գումարը ընդ սմին յղելով Ձեզ, խնդրում եմ յանձնել այն վեհ. Կաթողիկոսից հաստատուած յանձնաժողովին՝ հայ արկածեալ-ների օգտին գործադրելու համար:

Աստուածատուր Բէզ-Յովսէփեանց

4 մայիսի 1906 Կարս.

— Յիշեալ գումարը ստացանք մայիսի 7-ին և նոյն օրը յանձնեցինք Թեմիս ս. Առաջնորդին: ԽՄԲ.

Դ.

Թիֆլիսի շրջանում կատար ունիլիք հոգաբարձական ընտրութիւնները բաւական հետաքրքրական էին, առանձնապէս Կուկիոյ Նորաշէն Ս. Աստուածածնի եկեղեցում, ուր տեղի ունեցաւ ներք նիստ: Այստեղ ծխականների մեծ մասը անգրագէտ ու վիրախօս են, որ և մեծ դժուարութիւններ յարուցանելու լաւ պատճառներ են: Առաջին ընտրութիւնները բեկուեցին, իսկ երկրորդ նիստը կրկնակի աղմկալից ու խառը լինելով համարուեց հենց իրենց ժողովրդականների կողմից— անվաւեր, նշանակուելով մի երրորդ նիստ, որ և համարուեց երկրորդ նիստի շարունակութիւնը:

Տարօրինակ էր այս ընտրողական նիստը: Ժողովը անգրագէտ ծխականների կամքը չը հարցնելով, ուշադրութեան առաւ ոչ-ծխականների ճառերը ու վճռեց ընտրութիւնը կատարել քուէտուփերով, մի ձև, որ շատ լաւ լինելով հանդերձ, անծանօթ էր անգրագէտ ԲՈՂՈՐ ծխականներին. կային ընտրողներ, որ բոլոր թեկնածուներին սպիտակ քուէ էին տալիս: Տգեղ էր և այն, որ թեկնածուների քուէտուփերը շարուած էին (որոշ նպատակով) ոչ այբբենական կարգով, և ոչ ձայների առաւելութեան կարգով, այլ ըստ տրամադրութեան նախագահ պ. Ա. Քալանթարի:

Տգեղ երևոյթ է և ագիտացիայի այն ձևը, որ կատարուում էր այդ տեղ Ագիտացիան 20-րորդ դարում դեռ ևս անաղնիւ միջոց չի համարուում, սակայն ագիտացիան պէտք է կատարել նախ քան ընտրութիւնները: Այնպէս որ բաւական անշնորհք

*) Բացի անցեալ անգամ ուղարկածս 20 ռուբլուց:

բան էր, երբ բանանաներից մէկը խօսք խնդրելով, ոտի է կանգնում ու գոչում-ինձ հարցնում են, որ առջարկում ես, ո՞վ է Գալանթարը: «Ա՛յ սա է»: Կարծիւմ սա նոյն իսկ թեկնածու Գալանթարին անգամ անհաճոյ դրուժեանք մէջ պէտք է դնէր:

Կային, այո՛ կային շատ բացասական կողմեր: Հազիւ թէ այդպիսի ընտրութիւն վաւեր համարուի...

Սպասում ենք աչալուրջ ծխականներին բողոքին և ս. Առաջնորդի ուշադրութեան:

ԱԿԱՆԱՏԵՍ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՐ

—Հայ-թիւրքական յարաբերութիւնները, չնայելով դանազան խաղաղարար մասնաժողովների ջանքերին, գրեթէ նոյնն է մնում և սպառնում է նորից աւելի մեծ թափով աղմկել Կովկասը: Վերջին լուրերը Վարանդայից և շրջակայքից յուզիչ են և յուսահատական: Այս պատճառով Թիֆլիս է եկել Շուշուայ թեմակալ առաջնորդ սրբ. Աշոտ եպիսկոպոսը և ներկայանալով երկրիս Փոխարքային խնդրել է նորից Շուշի ուղարկել զեն. Գօլօշչապովին իբրև անկողնակալ մարդու, ապահովել Եւախ-Շուշի և Շուշի-Գօրիս տանող ճանապարհները, ապահովել գիւղացիների դաշտային աշխատանքները, յետ դարձնել Վարանդայի գիւղերից առնուած տուգանքները, հայերից զէնքեր չխել, ինչպէս որ չեն խլում այնտեղի թուրքերից, դադարեցնել նոյնտեղ կատարուող խուզարկութիւնները, պատժել Վարանդայի սոսկալի դէպքերի յանցագործներին և այլն և այլն:

Փոխարքան խոստացել է բաւարարութիւն տալ սրբազանի բոլոր խնդիրներին և հրամայել զեն. Գօլօշչապովին անմիջապէս ուղևորուել Շուշի:

Չնայելով այս խոստումներին, դրութիւնը այնուամենայնիւ գէթ առ այժմ բարելաւելու յոյս չէ խոստանում. հեռագիրները մէկը միւսի ետևից բերում են աւազակութեանց և աւարառութեան չարագուշակ լուրեր, Խաչէնը ռմբակոծում է, Եւախ-Շուշի ճանապարհին թուրքերից գերուած և կողոպտուած են բոլոր հայ ընտանիքները, անհանգիստ է ամբողջ Շուշուայ գաւառը: Բայց մինչև երբ պիտի տանջուեն խեղճ և անզէն հայ բնակիչները, հարցնում ենք կառավարութեան